

SZÚCS LAJOS
független történész
independent historial

email: szlajos1@freemail.hu

TRIANON MÁSKÉNT. A BÉKEDIKTÁTUM KÖVETKEZMÉNYEI SZOLNOKRA

*TRIANON DIFFERENTLY. THE CONSEQUENCES OF THE DICTATED PEACE ONTO
SZOLNOK*

ABSTRACT

Trianon, on the fourth of June in 1920 the Hungarian Kingdom has lost it for his area and his population two third, and the Hungarian nationalities 33%-a strange rule got under it. From the political and economic effects of the diktat of Trianon, and the dictated peace from himself libraryful literature stands for a provision, I do not deviate because of this these his detailing. I was curious about it in the course of my study, how affected it and the decision of Trianon influenced the life of Szolnok. They were his considerable consequences after all indirectly although drawing the new frontiers did not affect the city himself and the county directly.

I go into detail about politics practised for Trianon Szolnok and economic one being effective. Is presented the two Speyer-loan too, that granted the opportunity to the city in order to be allowed to make development investments after the First World War. In the 1920's years his loan repayment imposed a serious burden on the city on the other hand in the second party of years.

Keynotes: Peace Treaty of Trianon, Speyer-loan, the First World War

Kulcsszavak: Trianoni békeszerződés, Speyer-kölcsön, első világháború

1. Bevezetés

Trianon, 1920. június 4. A Magyar Királyság elvesztette területének és népességének kétharmadát, és a magyarság 33%-a idegen uralom alá került. A trianoni diktátum politikai és gazdasági hatásairól, valamint magáról a békediktátumról is könyvtárnyi szakirodalom áll rendelkezésre, ezért nem térek ki ezek részletezésére. A tanulmányomban megvizsgálom, hogy hogyan érintette és befolyásolta a trianoni döntés Szolnok gazdasági és politikai életét. Bár magát a várost és a vármegyét közvetlenül nem érintette az új határok meghúzása, közvetetten mégis jelentős következményei voltak. Kitérek Trianon Szolnokra gyakorolt politika és gazdasági hatásaira. Bemutatásra kerül a két Speyer-kölcsön is, amely megadta a lehetőséget a városnak, hogy az első világháború után fejlesztési beruházásokat tehesen. A 20'-as évek második felében viszont súlyos terhet rótt a városra kölcsön visszafizetése.

2. Politikai helyzet

1919. január 18-án – a Német Császárság 1871-es kikiáltásának napján – megnyílt a békekonferencia Párizsban, ahol a győztes hatalmak döntöttek az I. világháborút lezáró kérdésekben és megalkották az új Európa rendjét. Magyarország helyzetéről már 1919 márciusában döntöttek a győztesek. „A békekonferencia szakértői albizottságaiban február–márciusban már készen állt a magyar határ terve. Ezen ugyan történtek később módosítások – talán éppen a tanácsköztársaság hatására –, például Burgenland Ausztriának ítélése esetében, de Erdély, Felső–Magyarország és a Délvidék sorsa már megpecsételődött”.¹ Az új határokat a Tízek Tanácsa fogadta el a területi albizottságok javaslatai alapján május 12-én, amit Clemenceau június elején elküldött Kun Bélának is. Az osztrák-magyar határról ekkor még nem rendelkeztek. Erre majd július elején került sor, amikor is lezárult a magyar határok ügye.

A magyar kormány 1919. december 1-én kapta meg a meghívót Párizsba, ahová 1920. január 7-én érkezett meg a magyar béke delegáció. 1920. január 15-én vette át a küldöttség a békefeltételeket. A magyar küldöttség január–április között több adattal, térképpel, statisztikákkal próbálta meggyőzni a döntéshozókat, de nem jártak sikerrel. 1920. május 5-én kapta meg a béke delegáció a végleges békefeltételeket. 1920. június 4-én Magyarország aláírta a trianoni békediktátumot, amit 1921. július 31-én ratifikált (1921. XXXIII. tc.).

A trianoni békediktátum megkötése kapcsán két jelentős probléma merült fel. Az egyik, hogy 1918 novembere és 1919 novembere között a békekonferencia egyetlen magyar kormányt sem ismert el legitimnek. A másik, hogy „A magyar béke ügye a békekonferencián jó esetben is ötöd-hatodrangú kérdésnek számított Németország egész kérdéskomplexuma (jóvátétel, grammatok, leszerelés), a Nemzetek Szövetségének létrehozása, az Oroszországhoz való viszonyulás, az Oszmán Birodalom sorsa (ezen belül is például a mandátumok kérdése) és az olasz követelések mögött”.² A magyar béke delegáció január 19-én érkezett vissza Budapestre. Január 21-ére gr. Apponyi Albert plenáris ülésre hívta meg a békeküldöttség tagjait.

Szolnok város képviselőtestülete 1920. január 23-ai rendkívüli közgyűlésen reagált az eseményekre. Dr. Spett Ernő polgármester méltatlannak nevezte a békefeltételeket. „*Azt akarják a föld urai, hogy nemzeti /:nagy:/ létünk nagy temetőjét ezentul ne Mohácsnak, hanem Neuillynek³ nevezzék. Azok a nyugati nemzetek, a melyeket mi nagyoknak neveztünk, a melyeknek szabadság és jogszeretete és kulturális előrehaladottsága a mi őszinte csodálatunk tárgya volt, amelyekért mi cifra rongyokat, idegen szokásokat és erkölcsöket erőltettünk magunkra, összefogva azzal az olasz nemzettel, amelyiknek művészete századokon át ihlette hivatottaink lelkét és amelyiknek szabadságáért önként vért áldoztunk; ebből a mi szép hazánkból, amelyet nem birtak megdönteni ezer év viharai, egy amfiteátrumot csinálnak, beleültetvén annak bércepholyait halálos ellenségeinkkel, hogy prédára éhes szemekkel végig nézzék az arénában a magyar nemzet halálos tusáját*”.⁴

Felszólalásában megemlítette, hogy mennyire megalázták az országot a békefeltételek: „*Pokolian kigondolt a terv. Lefejteni rólunk az erdélyi havasok, a Kárpátok védő karját, elrabolni nemes és hasznos ércek, sók, szenet termő bányáinkat, el őserdeinket, el az ország szívébe összefutó természetes és mű utainkat, elzárni előlünk a szabad tengert, elszakítani tőlünk véreink millióit és akkor bennünket, akik az utolsó fél század alatt mérföldes léptékkal törtettünk előre, hogy mint egyenrangú felek léphessünk fel a művelt népek nemes világ versenyében, visszaker-*

getni az ekeszarva mellé, hogy magtermelő fehér rabszolgái legyünk azoknak a népeknek, amelyeknek tanítómesterei lehetnénk és amelyeknek majd nyers anyagok és ipari cikkekért a pusztá megélhetést biztosító feladatokat is elzúsztatják tőlünk”.⁵

Beszédében kitért a történelmi múlt érdemeire is: „Megfeledeztek elsősorban arról, hogy az igazság, a lelkiismeret szavát hatalmi szóval tartósan elnyomni nem lehet. Ezek az ugynevezett »békefeltételek« pedig a legnagyobb igaztalanságot és lelkiismeretlenséget tartalmazzák, mert a legsúlyosabban büntetik, egyenesen halálra akarják ítélni azt az egyetlen nemzetet, amelyik a háboruban nem bosszút, nem előnyöket keresett, hanem abban egyedül a nemzeti becsület, az adott szó ereje és a körülmények kényszerénél fogva sodródott”.⁶

Megfogalmazta az összefogás fontosságát is: „Nem fogjuk elfelejteni, hogy meg van ásva a sirunk de nem fekszünk bele. Visszatart ettől szolgálómi véreink sorsáérti felelősségünk, a bércpáholyokban elhelyezkedett hollók vészes károga, az igazukban nemzeti rendeltetésünk és nemzeti erőnkbe vetett szilárd hitünk. Megyünk vissza az ekeszarvához. De jól jegyezzék meg ellenségeink, hogy a földművelőnek józan esze, vas idegzete, hihetetlen munkabirása és sok szabadideje van. Ezt a szabad időt mi nem fogjuk elhenyéltni. Elmegyünk egymáshoz tanulni, tanítani”.⁷

Spett Ernő beszédét a jövőbe való hit szellemében zárta: „És elmegyünk mindenüvé, ahol csak magyar van a »halált, vagy megértő fokozott munkát« jelszóval és ha egyszer felébresztettük ezt az elcsigázott nemzetet, ha egyszer érzésben, akaratban és tettben összeforrasztottuk a magyart, ha Istentől adott nemzeti tulajdonaink teljes birtokában egy új évezred tett-készsége feszíti izmainkat, akkor kitépjük a historiának ezeket a szennylapjait és magunk írunk helyükbe másokat”.⁸

A békeszerződés aláírása „a szolnoki közvéleményt valósággal sokkolta (...), amelyhez hasonló veszteség az országot a 16. század óta nem érte. Magyarország, amely a Monarchia részeként nagyhatalomnak számított, a trianoni diktátum következtében Európa egyik legkisebb és legsebezhetőbb állama lett”.⁹

A Horthy-korszak egészét átfedte az irredentizmus¹⁰ és a revízió¹¹ politikája. Ezek szellemében különféle szervezetek jöttek létre. Ilyen volt például a Területvédő Liga¹² is. Szolnok városa az 1920. augusztus 25-ei rendkívüli közgyűlésén az alispán 13.018/1920. számú körrendelete alapján a Ligának holdanként 5 kg gabonát ajánlott fel. A kormány a termelőknek a rekvirált gabona árát fizette ki. Az előírt gyűjtőhelyre voltak kötelesek a termelők beszoalgtatni a gabonát.¹³

A város az 1920. április 22-ei rendes közgyűlésén 1000 korona adományt szavazott meg a Külföldi Magyarok Patronázsának, amely a külföldön élő magyarokat segítette megmaradásukban, illetve a menekült és kiutasított magyarokat támogatta.¹⁴A korszak leghíresebb jelmondata a „Magyar Hiszekegy” volt. Megtalálható volt játékokon, ceruzákon, használati tárgyakon, de hivatalos iratokon és az újságok címlapjain is.

1926-ban több utca nevét is megváltoztatták. Most „nagyobb szerepet kaptak a politikai szempontok. [...] A trianoni békeszerződés traumáját tükrözték a Csallóköz, Dráva, Száva, Kassai, Kolozsvári és Pozsonyi út nevek. Sajnos, a névváltoztatással – a Bástya, a Halász, a Kápolna, a Mária, és a Magyar utca kivételével – valamennyi hagyományos utcánév eltűnt a város térképéről. [...] 1926-ban vezették be az utcák házankénti számozását. Addig a Vár területéről a lakott részek nyugati határa felé növekvő számokkal jelölték őket”.¹⁵

A város méltatta lord Rothermeret, aki 1927. június 21-én a Daily Mailben megjelent cikkében (Magyarország helye a nap alatt) revíziós lehetőséget kecsegtetett meg Magyarország számára. A szolnoki képviselőtestület 1927. szeptember 28-ai rendes közgyűlésén reagált a lord felvetésére. Dr. Tóth Tamás polgármester a következőket jegyezte meg: „*A folytott reményt ölő, trianonszülte külpolitikai légkörbe, mint tisztító és fényderítő villám csapott be nem régiben lord Rothermere nek elnyomóink címére nyilatkozata és felhívása, amely a rajtunk elkövetett igazságtalanság felismeréséből indítva az elkövetett méltánytalanságok jóvátételét követeli e szerencsétlen magyar nemzet számára*”.¹⁶ Majd így folytatta: „*Amit mi, a rabló szomszédok propagandájában elvesző halk szóval igazságként hangoztattunk, hogy a trianoni békét a tájékozatlanság és félrevezető rosszindulat szülték, - annak habár későn is, de talán nem helyrehozhatatlanul, tudatára ébredt, dicső hagyományához illő korrektséggel a nagy angol nemzet s ennek felfogását hozta kifejezésre a nemes Rothermere lord. [...] az igazság pedig egy millió angol és ugyanannyi magyar hősi halott véréből sarjadt, - zavart ijedtséget, s rossz lelkiismeret megmozdulását eredményezte szomszédainknál, akik érdem és szenvedések nélkül, árulás árán – a nagy, félrevezetett népek prestigének védelme alatt fosztottak meg ezeréves hazánk színe javától*”.¹⁷ A jövőbe vetett hitét is megadta a lord a nemzet számára: „*a már letargiába hulló magyarság reményét újra keltsék [...] a magyarságnak végre mutasson egy olyan célt, amelynek munkálásában nem választhat el magyart a magyartól senki és semmi, sem osztály, sem vallás különbség. Ez elég volt a szózat ahoz is, hogy az igazságért hevülők figyelmét Europa szerte felénk fordítsa*”.¹⁸

Rothermere lord 1927-ben válaszlevelet küldött Alexander Imre alispánnak, amit leközölt a Jász–Nagykun–Szolnokmegyei Lapok 1927. december 1-ei számában.

2. Gazdasági helyzet

1918-ban felbomlott a Monarchia, ez a többnemzetiségű, de egy gazdasági közösséget alkotott birodalom, melynek a külső határa, egyben vámhatár is volt. A Monarchián belül szabadon áramolhatott a munkaerő, a tőke, az információ, amelyet segített az egységes pénz-, adó- és mértékegység. A saint-germaini és a trianoni diktátumok ezt a gazdasági térséget osztották fel hét, önálló és autarkióra berendezkedő országra. A közép-európai térség, így lemaradt a világ-gazdasági fejlődéstől, illetve a fejlődési szintek is stagnáltak vagy visszaestek.

Magyarország felosztásával a kialakult gazdasági rendszerek visszafejlődtek, emiatt az ország fejlődése lelassult. Az utódállamok gazdasági blokádnak alá vették az országot, a magas vámtarifákkal pedig gazdaságilag szigetelték el Magyarországot. Az új ország hatalmas adósságot örökölt meg: „*az állam külföldi eladósodása jórészt az I. világháborút megelőző, zömmel német-osztrák hitelekkel finanszírozott vasúti fejlesztések nyomán keletkezett, illetve részben a Monarchia adósságainak Magyarországra eső részének átvállalásával állt elő*”.¹⁹

Az ország legfőbb külpolitikai céljai közé tartozott a gazdasági és politikai elszigeteltségből való kitörés. Az első sikert már 1922-ben sikerült elérni, amikor Magyarországot – elsőként a vesztes államok közül – felvették a Népszövetségbe.²⁰ Ez lehetőséget adott a Bethlen-kormánynak, hogy külföldi kölcsönt igényelhesen. 1924-ben Magyarország 250 millió aranykorona

összegű népszövetségi kölcsönt kapott 8 országtól, többek között Angliától, az Egyesült Államoktól, Olaszországtól és Svájcától. A kölcsönért cserébe különböző feltételeket szabtak meg a magyar kormánynak a hitelező országok. Ilyenek voltak, hogy egy népszövetségi főbiztosnak kellett rendelkeznie az állami bevételek felett (szanálás),²¹ stabilizálni kellett a nemzeti valutát,²² független jegybankot kellett létesíteni,²³ és csökkenteni kellett az állami alkalmazottak számát. Miután ezeket teljesítette a magyar állam, 1926. június 30-tól megszűnt a népszövetségi ellenőrzés, így felszabadultak a zárolt összegek és vagyonok. Ettől kezdve a magyar kormány külföldi hitelekért tudott folyamodni.²⁴

A következő jelentős összegű kölcsönt a new yorki székhelyű, Speyer-bankház adta. Ennek összege 10 millió dollár volt, amit a magyarországi városok használhattak fel beruházásaikhoz. Ezt az 1925. évi XXII. tc. biztosította, amely a magyarországi városok külföldi kölcsönéről szólt. A törvény így rendelkezett: „A törvényhatósági joggal felruházott és rendezett tanácsú városok részére a kormányhatóságilag engedélyezett hasznos beruházásaik költségeinek fedezésére külföldi értékre szóló legfeljebb 1100 milliárd korona értéknek megfelelő külföldi, hosszú lejáratú, törlesztéses kötvénykölcsön felvétele engedélyeztetik”. A törvény a következő feltételeket írta elő: „Mindegyik város csak az általa felvett kölcsönért szavatol és pedig mindennemű vagyonával és közjövödelmével. A kölcsön után járó kamat és tőketörlesztés biztosítására a városnak az általános kereseti adóból és forgalmi adó részesedéséből eredő jövedelme külön is lekötöttik oly módon, hogy ezeket az állami adókkal együtt beszedett és a város által a m. kir. adóhivatalhoz beszállított jövedelmeket a m. kir. adóhivatal a kölcsön teljes kifizetéséig teljes összegükben a Nemzeti Banknál vezetendő, lekötött, külön számlára befizeti. Ha a befizetés folytán a kölcsönkamatnak és törlesztési hányadnak következő félévi törlesztési részlete fedezve van, a Nemzeti Bank a többletet az illető városnak visszautalja”.²⁵

Szolnok 1920 előtt kereskedelmi jellegű város volt, nem pedig mezőgazdasági. A város fontos ágazatai között szerepeltek a közlekedési eszközök javítása, a fa- és malomipar, valamint az 1914-től termelő cukorgyár. „A XX. század elején hét gőzfűrésztelep dolgozta fel a Tiszán érkező fát, s két hengerműmalom állt a Tisza partján (a Scheftsik-féle és a Hungária)”.²⁶ Ez megváltozott 1919 után: „A városnak gondoskodnia kellett a háború megnyomorítottjairól, a nélkülözőkről, és be kellett fogadnia az elcsatolt területekről ide menekülőket is. Megsérült épületek, felszaggatott utcák vártak újjáépítésre”.²⁷ A lakásigénylőket megpróbálta a város lakáshoz juttatni, illetve letörni a lakásuzsorát. Ezt a kérdést a városi közgyűlés az 1920. február 7-ei rendes közgyűlésén, a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja szolnoki szervezetének beadványai alapján tárgyalta meg. Ezek alapján azon külföldi és belföldi honos személyeket, akik a háború alatt települtek be, és bizonyítottan árdrágítással, lánckereskedelemmel és különféle gyanús ügyletekkel foglalkoztak, azoknak a városból és annak kerületéből rövid időn belül el kellett menniük, míg az ingatlanjuk a Lakáshivatal²⁸ útján került kiosztásra, az arra igényre jogosultaknak. Az államrendőrség feladata volt az illegális tevékenységekkel ténykedőknek, ellenszegülés esetén karhatalommal történő eltávolítása.²⁹

Szolnokot és a vármegyét nem érintette közvetlenül a trianoni határ meghúzása, viszont gazdasági szempontból hátrányos helyzetbe került. A város 1000 éven keresztül volt a máramarosi só és fa végpontja. A Keleti–Kárpátokban a román, hucul és ruszin favágók a kivágott fákat tutajokon úsztatták le Szolnokig, ahol feldolgozták őket.³⁰ V. Szász József az alábbi módon írta le, hogy hogyan is működött a faipar Szolnokon: „A faúsztatás az Erdélyben kitermelt sólyami szállításával kezdődött. [...] A sötömböket az Alföldre hozó tutajok anyaga is könnyen

vevőre talált, ezért a Tiszán megkezdték a szálfák rendszeres úsztatását. A fűrésztelepek eleinte a város központi folyószakaszán működtek, a feldolgozásra váró rönkök sora a partszakasz felső kanyarulatáig is elért, olykor a hajóforgalmat is akadályozta. A fatörzseket kezdetben igavonó ökrökkel húzták partra, és 2-3 fűrészelőmunkás kézi erővel vágta fel. A fafeldolgozás technológiáját a gőzgépek elterjedése változtatta meg a XIX. század közepén. 1860-ban a várostól délre eső partszakaszon felépültek az első gőzfűrészüzemek. A század utolsó harmadában működő nyolc fűrésztelep 22 fűrészkerete 2500, a tavaszi árhullám levonulása és a fagyok beállta között érkezett rönktutaj anyagát dolgozott fel. A századforduló után részvénytársasági formában is több fűrészüzem dolgozott, a három legnagyobb telepből 1906-ban megalakult a Szolnoki Egyesült Gőzfűrész és Őrlőmalom Rt. Az ország trianoni békét követő megcsonkítása után leáldozott a szolnoki fűrészipar virágkora, a Kárpátokban kitermelt nyersanyag nélkül a telepek többsége tönkrement”.³¹

A fentiek következtében: „A megyeszékhely háborúig tartó fejlődése ekkorra megtorpant a nélkülözések, és az ország területvesztései miatt. A kereskedelmi utak találkozásánál fekvő városunk lehetőségeit kedvezőtlenül változtatták meg az új határok, mivel miattuk elvesztette piacai és nyersanyagforrásai jó részét. Visszaesett a tiszai faúsztatás, a folyami szállítás és Szolnok vasúti, közúti forgalma is a töredékére csökkent”.³²

Szabó László is megerősítette, hogy Szolnok faipara nagyon megszenvedte az új határok meghúzását, a fa alapanyag akadozását, és a termelés csökkenését.³³ A fatelepek 1927-ben 248 munkással dolgoztak.³⁴

1920 után a korona inflálódása nagymértékben megnőtt. Ennek fő okai között szerepelt a világháborús vereség, a tanácskormány harcai, a szomszédos államok gazdasági blokádja, a román megszállók rablásai, a fedezethiány, majd az új vámhatárok létrejötte. A szolnoki közgyűlés jegyzőkönyveit olvasva, rengeteget foglalkoztak a képviselők az árak folyamatos emelkedésével. Az élelmiszerek, az építőanyagok hihetetlen mértékben emelkedtek 1921 és 1927 között. A pénzt folyamatosan felülbélyegezték.³⁵

A korona inflálódása pozitívumot is hozott Szolnoknak: „Érdekes vonása volt Szolnok háború utáni újjáéledésének az is, hogy az országot sújtó háború utáni infláció itt pontosan ellenkező, jótékony hatást fejtett ki. A helyi vezetés korábbi szerencsés döntése alapján Szolnok a helyi gazdaság fejlesztésére még a háború előtt nagyobb hitelt vett fel jó pénzben, s ezt az adósságot az inflációban tönkrement koronával rövid idő alatt ki tudták fizetni. Ennek haszna jótékonyan hatott a város fejlődésére. Szolnok ebből építette színházát, számos középületét, utcákat köveztetett ki, fejlesztette a közvilágítást, csatornáztatott és parkosított”.³⁶

Az infláció gyorsulását a Jász–Nagykun–Szolnokmegyei Lapok árán mutatom be.

1. táblázat: Jász–Nagykun–Szolnokmegyei Lapok inflálódása

Jász–Nagykun–Szolnok Megyei Lapok ára 1922–1927			
lapszám megjelenése		éves előfizetés ára	lapszám ára
1922	április 20.	120 korona	2 korona
	június 22.	240 korona	3 korona
	augusztus 6.	240 korona	5 korona
1923	január 7.	480 korona	10 korona
	április 1.	960 korona	20 korona
	július 1.	2400 korona	30 korona
	augusztus 2.	2400 korona	50 korona
	augusztus 30.	2400 korona	100 korona
	szeptember 30.	3600 korona	100 korona
	október 14.	3600 korona	150 korona
	november 1.	6000 korona	150 korona
	november 11.	6000 korona	200 korona
1924	január 3.	12000 korona	200 korona
	február 28.	18000 korona	500 korona
	április 3.	24000 korona	500 korona
	június 5.	24000 korona	1000 korona
	június 29.	60000 korona	1000 korona
1925	január 1.	120000 korona	1000 korona
1927	január 9.	10 pengő	10 fillér

Forrás: a szerző saját szerkesztése

Az 1926. december 12-ei számában az újság részletezte az 1927. január 1-vel bevezetésre kerülő pengő átváltási arányait a koronához képest. Ezek alapján 1 fillér 125 koronát, 20 fillér 2500 koronát ért, 1 pengő 12 500 koronát, 10 pengő 125 ezer koronát, 50 pengő 625 ezer koronát, 100 pengő 1 250 ezer koronát, míg 1000 pengő ért 125 millió koronát.³⁷

Az 1925. évi XXII. tc. megteremtette a lehetőséget arra, hogy a magyarországi városok 10 millió dollár értékben, külföldi hitelt vehessenek fel. Ezzel a lehetőséggel 48 vidéki város élt. A kölcsön folyósítását a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank végezte, amelyet a Speyer-bankház adta zálogkötvények formájában, 20 éves futamidőre.³⁸ A kötvényeket a bankház 82%-os áron vásárolta meg, amiket 82,5%-os árfolyamon számoltatott el a városoknak. A kamat mértéke 7,5% volt, az annuitása 40 félévi utólagos részletekben kellett megfizetni 1926. január 1-ei dátumtól kezdve. A kamatok és a tőketörlesztés fizetése a városok általános kereseti és a forgalmi adó részesedéséből származott, amelyet a területileg illetékes királyi adóhivatalnak fizették be, amely a Magyar Nemzeti Banknál (MNB) vezetett elkülönített számlán került törlesztésre. Az MNB dollárban, féléves periódusban a meghatalmazott bank (Trustee) közvetítésével utalta át.³⁹

Szolnok város képviselőtestülete az 1925. július 3-ai rendes közgyűlésén egyhangúan megszavazta az első Speyer-kölcsönt. A kölcsön kamata 7,5%-os, a tőketörlesztés 2,3%-os, míg az árfolyamvesztesség 2%-os vis majorként számolva a kölcsön költsége 11,8% volt. Az első törlesztő részlet 1926. január 1-vel volt fizetendő. A kölcsön fedezetének alapját a város kereseti és forgalmi adóbevétele adta, ha ez nem lett volna elég, akkor a fogyasztási adó és a város egyéb jövedelmét is bevonták. A törvény alapján a kölcsön $\frac{3}{4}$ -ét hasznot hajtó beruházásokra, illetve

építkezésekre kellett fordítani. A város a következőkre kért pénzt; 1. gőz- és ingyenes Tisza fürdőre 9 milliárd, sertés vágóhid átalakítására 4 milliárd, 2 városi bérházra 10 milliárd, míg a város 2 fő útvonalán közlekedő villamos autó járatra 3 milliárd koronát igényelt. *„Ezen beruházások fogantatásával mindazon kulturális és szociális, valamint közegészségügyi törekvéseket kívánjuk szolgálni, amik ma már alig odázható feladatai a városnak”*.⁴⁰ *A Jász–Nagykun–Szolnokmegyei Lapok a következőket írta a kölcsönről: „a M. kir. Kormány által a magyar városok részére kieszközölt külföldi kölcsön felvétele tárgyában tett előterjesztés. A szolnokváros részére nyújtando 230 millió aranykorona kölcsönnek a forgalmi és kereseti adójövedelmek lekötése s az előterjesztett módoszatok melletti felvétele névszerinti szavazással egyhangulag elhatározottat. Dr. Füredy képviselő azon felszólalására: miszerint a lekötött adókból mindig csak a törlesztési részletnek megfelelő összeg fizetessék be”*.⁴¹

A városi képviselőtestület az 1925. szeptember 25-ei rendes közgyűlésén számadást tartott a lehívott kölcsön kapcsán. Ezek alapján a kölcsön 1. részletét megkapva a levonások után 6.173.722.500 korona (86.718 dollár) érkezett meg. A fel nem használt kölcsönt a Pénzügyminisztérium körrendelete alapján, tőkeként helyezte el a város öt bankfiókban.⁴² Az építkezésekre eddig 940.525.000 koronát használt fel.⁴³

Az 1925. október 30-ai rendes közgyűlésen a képviselőtestület megkapta a kölcsön következő részletét 6.316.484.100 korona értékben. Ezt az összeget is helyi bankokban helyezték el.⁴⁴ Az 1925-ben felvett, 10 millió amerikai dollár összegű Speyer-kölcsön szétosztása során azonban kiderült, hogy egyes városok a rájuk eső kölcsönösszeggel a tervezett beruházásaikat nem tudják befejezni, míg más városok az egyre növekvő és nem halogatható szociális, közegészségügyi, gazdasági és kulturális célú közfeladataik ellátásához további kölcsönre szorultak, ezért a települések ismét a kormányzathoz fordultak, hogy újabb hitelígényeik kielégítéséhez járuljon hozzá.⁴⁵ A kormány az 1926. évi XV. tc. 18. §-a alapján, újabb 6 millió dollár értékű kölcsönt vett fel 7%-os kamatra. Ez volt a második Speyer-kölcsön.

Az újabb Speyer-kölcsön lehetőségéről a Jász–Nagykun–Szolnokmegyei Lapok is cikkezett: *„A városok újabb kölcsönéről néhány napon belül történik döntés. A városok 77 millió aranykoronát akarnának felvenni a Speyer csoporttól. Ez összeget azonban a pénzügyminiszter sokalja és felhívta a városokat, hogy beruházási programjukat csökkentsék le 45 millió aranykoronára. Ezen az alapon érkeznek most a bejelentések a pénzügyminisztériumba. Néhány város még nem nyilatkozott, erre várnak most a minisztériumban és amint a redukált beruházási tervek összegyűlnek, a pénzügyminiszter véglegesíti a városok kölcsönét”*.⁴⁶ A magyar kormány 1926. október 27-én vette fel az újabb kölcsönt 6 millió dollár értékben.

Szolnokon az 1926. október 18-ai rendkívüli közgyűlésen döntöttek a kormány újabb kölcsön lehetőségének a felhívásáról. Ezek alapján a kölcsön kamata 7% volt, míg a kamatozás 1926. szeptember 1-ei dátummal kezdődött, a kölcsön törlesztésének vége 1947. január 1-e volt. A város képviselőtestülete az előző beruházási terveikből csak a gőzfürdő és a sertésvágóhid tervét hagyták meg. A költségekről a következőket fogadták el: *„A folyósításra előirányzott 103.449 – arany koronának felvétele azért vált elkerülhetetlenül szükségessé, mert az első külföldi kölcsön terhére tervezett sertésvágóhid építési költségei – a vonatkozó terveknek Földművelésügyi Minisztérium felülvizsgálata után az elrendelt több építkezések folytán hozzávetőlegesen 68.966 arany koronával növekedtek; az ugyancsak az első külföldi kölcsön terhére tervezett és már épülés alatt álló gőzfürdő vizellátási kérdése időközben egy mély furású artézi kút létesítését vonta maga után, mínek költségeihez való hozzájárulásra szükségeltetik az igényelt 34.483 arany korona”*.⁴⁷

Szolnok a két Speyer-kölcsönből összesen 260 000 dollárt, vagyis 18 milliárd koronát kapott,⁴⁸ amiből megépült a Tisza Szálló és Gyógyfürdő, a sertésvágóhid és a városi bérház.⁴⁹

A város egyik ma is látható jelképe, a Tisza Szálló és Gyógyfürdő 1926 és 1928 között épült meg. Az épületet 1928. április 14-én adta át a város közösségének Dr. Tóth Tamás polgármester. A Szálló mellett fűrt termálvíz látta el a Szállót és Gyógyfürdőt melegvízzel, illetve a vízben

található gázmennyiségből fűtötték az épületet. 1929-től kezdve pedig a kinyert termálvizet „Áldás” néven palackozva a város értékesítette.

3. Összegzés

Az első világháborús összeomlás, az 1919. április-augusztusi magyar-román harcok, majd az azt követő három hónapos román megszállás megviselte Szolnokot. A város több épülete romos állapotban volt, a románok több tonna árut és több millió korona értékű anyagot vittek ki az országból. Ráadásul meg kellett oldania a trianoni döntés után egyre nagyobb számban érkezett menekültek ellátását is.

A város gazdasága nemcsak a román-magyar harcok és a megszállás általi rekvirálásoktól szenvedett, hanem az új határok meghúzása miatt elvesztette legfőbb nyersanyag lelőhelyét, a Kárpátok hegyvidékét. A helyi fa- és fűrészipar válságba került az erdők határon kívülre kerülése miatt. A város volt ugyanis a máramarosi só- és faszállítmányok végpontja.

A Szolnokon új otthont találó erdélyi és felvidéki evangélikusoknak, illetve Alexander Imre alispánnak köszönhetően épülhetett meg az evangélikus templom 1932-ben.

A trianoni döntés másik következménye volt, hogy a nagyváradi Bábaképző vezetője, dr. Konrád Jenő kieszközölte a várostól és a kultuszminisztériumtól a szolnoki Bábaképző megépítését. A Bábaképző 1926-os átadása javította a város és a térség közegészségügyi viszonyait.

Az új határok mögött maradt magyar városoknak a háborús vereség, megszállás és rekvirálások, illetve a korona inflálódása miatt több évtizedes fejlesztések maradtak el. Erre adott lehetőséget a new yorki Speyer-bankháztól való kölcsön felvétele a magyar kormánynak. Az 1925-ben, majd 1926-ban felvett 10 millió dollár értékű kölcsönből több város is tudott meglévő vagy elmaradt infrastrukturális fejlesztéseket végrehajtani. Szolnokon ilyen fejlesztésnek köszönhető a Tisza-park parkosítása, a Tisza Szálló és Gyógyfürdő megépítése. Az 1928-ban elkészült épület mellett talált termálvizet nemcsak fürdésre lehetett használni, hanem bepalackozva Áldás néven értékesítette a város. Az építkezések elhúzódása és a túlköltekezés miatt az akkori városvezetés – dr. Tóth Tamás polgármester, dr. Sárközy György tanácsnok és Ungár Dezső főmérnök – ellen fegyelmi eljárást kezdeményezett a belügyminiszter, amelynek lezárultával a polgármestert és a tanácsnokot felmentette a vármegye fegyelmi bizottsága, míg a főmérnököt pénzbírságra büntette.

Szolnok az 1920-as évek elejéhez képest hatalmasat fejlődött és az évtized végére teljesen megújult a város képe.

FELHASZNÁLT IRODALOM/REFERENCES

Levéltári források

Magyar Nemzeti Levéltár Jász–Nagykun–Szolnok Vármegyei Levéltára. Szolnok rendezett tanácsú város közgyűlési jegyzőkönyvei. V.472.

Szakirodalom

Dr. Juhász István: A Trianont követő stabilizációs kísérletek – 4. rész.

[<https://ado.hu/ado/a-trianont-koveto-stabilizacios-kiserletek-4-resz/>]

Estók János (2017): Mi veszett oda a nagy háborúval és Trianonnal? Magyarország gazdasága 1914-ben. In: Rubicon. XXVIII. évf. 2017/7–8. szám 68–81. old.

Fülöp Tamás (2017): „Erőtartalékok a nemzeti célok szolgálatában” – Az 1925. évi városi kölesön és felhasználásának alternatívái. In: Hitelintézeti Szemle, XXVI. évf. 2017/3. 119–147. old.

Fülöp Tamás (2019): „Egy darab Európa a magyar síkság közepén” – A szolnoki Tisza Szálló és Gyógyfürdő megépítésének városfejlesztési aspektusai. In: Csöngé Attila – Pozsgai Erika – Szabóné Marlowski Madlen (szerk.): Zounok. A Jász–Nagykun–Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 33. Szolnok. 61–117. old.

Gulyás László (2021/a): A magyar állam hátrányai a békekonferencián In. Gulyás László szerk. (2021): A katonai megszállástól. A magyar béke delegáció elutazásáig 1918–1920. A párizsi békekonferencia és Magyarország. A trianoni békediktátum története II/2. kötet. Egyesület Közép-Európa Kutatására. Szeged. 95–103. old.

Gulyás László (2021/b): Visszatérés a nemzetközi politika porondjára. Magyarország belépése a Népszövetségbe. In. Kása Csaba – Vizi László szerk. (2021): Talpra állás Trianon után. Magyarországtudományi Intézet. Budapest. 119–137. old.

Gulyás László (2024): Trianon egyik alapproblémája: az igazságtalan határok. Trianoni Szemle. Különszám 2024/1. szám 54–67. old.

Kele József (1927): Vörösök Szolnokon és a Jászságban. Varga József Könyvnyomdája, Szolnok.

M. Román Béla–Dr. Pókász Endre–Szutorisz-Szügyi Csongor–Tapasztó Ildikó–V. Szász József (szerk.) (2010): Szolnok könyve. Fejezetek a város történelméből. Szolnok Megyei Jogú Város Önkormányzata, Szolnok

Mihályi Péter (2013): A magyar gazdaság útja az adósságválságba 1945–2013. Corvina Kiadó, Budapest.

Oroszi Sándor (1996): Tutajok a Tiszán. In: Zádorné Zsoldos Mária (szerk.): Zounok. A Jász–Nagykun–Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 11. Szolnok. 203–218. old.

Pogány Ágnes (2019): Az állami pénzpólitika Magyarországon, 1918–1924. In: Bódy Zsombor (szerk.): Háborúból békébe: a magyar társadalom 1918 után. Konfliktusok, kihívások, változások a háború és az összeomlás nyomán. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest. 81–127. old.

Szabó László (1996): Jász–Nagykun–Szolnok megye rövid története írásban és képekben. Jász–Nagykun–Szolnok Megyei Pedagógiai Intézet nyomdája, Szolnok.

Szolnoki fejlesztések a 20-as években.

[<http://www.blogszolnok.hu/kerdezem-szolnoki-fejlesztések-a-20as-években>]

Szolnok és Trianon. [<http://www.blogszolnok.hu/lxvolt-szolnok-es-trianon>]

Szűcs Lajos (2018): Vörösök, román megszállás és következményeik Szolnokon 1919–1920. Kézirat, Besenyszög.

Szűcs Lajos (2019): Vagonlakók, menekültek Szolnokon az 1920-as években. Kézirat, Besenyszög.

V. Szász József (szerk.) (2000): Szolnok a várispánságtól a harmadik évezred küszöbéig. Dinasztia Kiadó, Szolnok.

Korabeli sajtó

Jász–Nagykun–Szolnokmegyei Lapok 1922, 1923, 1924, 1925, 1926, 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932, 1933 számai

Szolnok és Vidéke 1919, 1928, 1931, 1932 számai

Szolnoki Újság 1926, 1928, 1930, 1931 számai

JEGYZETEK/NOTES

¹ Ablonczy Balázs (2017): Rettenetes év. A párizsi békekonferencia és Magyarország, 1919–1920. In: Rubicon. XXVIII. évf. 2017/7–8. szám 12. old. A kérdéskört részletesen bemutatja Gulyás László (2024): Trianon egyik alapproblémája: az igazságtalan határok. Trianoni Szemle. Különszám 2024/1. szám 54–67. old.

² Ablonczy (2017) 13. old. Arról, hogy a békekonferencia döntéshozóit, milyen szempontok vezették a magyar határok meghúzása során lásd Gulyás László (2021): A magyar állam hátrányai a békekonferencián In. Gulyás László szerk. (2021): A katonai megszállástól. A magyar béke delegáció elutazásáig 1918–1920. A párizsi békekonferencia és Magyarország. A trianoni békediktátum története II/2. kötet. Egyesület Közép-Európa Kutatására. Szeged. 95–103. old.

³ Párizsban a magyar béke delegáció tagjait itt szállásolták el.

⁴ Magyar Nemzeti Levéltár Jász–Nagykun–Szolnok Vármegyei Levéltára. Szolnok rendezett tanácsú város közgyűlési jegyzőkönyvei. V.472. 1029/1920. 1–4. (a továbbiakban: MNL JNSZVML V.472.)

⁵ Uo. 2. old.

⁶ Uo. 2. old.

⁷ Uo. 3. old.

⁸ Uo. 3–4. old.

⁹ M. Román Béla–Dr. Pókász Endre–Szutorisz–Szügyi Csongor–Tapasztó Ildikó–V. Szász József (szerk.) (2010): Szolnok könyve. Fejezetek a város történelméből. Szolnok Megyei Jogú Város Önkormányzata, Szolnok. 128. (a továbbiakban: Szolnok könyve 2010.)

¹⁰ Olasz eredetű szó, jelentése: megváltani, visszaszerzendő. Idegen fennhatóság alatt álló területek megszerzése békés vagy háborús úton is.

¹¹ Latin eredetű szó, jelentése felülvizsgálni. Ez békés úton történő kivizsgálást jelent.

¹² A szervezet 1918. november végén jött létre azzal a céllal, hogy megőrizze Magyarország területi integritását. Az 1920-as évek közepén beolvasztotta a kormány a Magyar Nemzeti Szövetségbe.

¹³ MNL JNSZVML V.472. 9245/1920. 174–175. old.

¹⁴ MNL JNSZVML V.472. 4012/1920. 96. old.

¹⁵ V. Szász József (szerk.) (2000): Szolnok a várispánságtól a harmadik évezred küszöbéig. Dinasztia Kiadó, Szolnok. 264–265. old.

¹⁶ MNL JNSZVML V.472. 17.043/1927. 296.

¹⁷ Uo. 296–297. old.

¹⁸ Uo.

¹⁹ Mihályi Péter (2013): A magyar gazdaság útja az adósságválságba 1945–2013. Corvina Kiadó, Budapest. 31. old.

²⁰ Gulyás László (2021/b): Visszatérés a nemzetközi politika porondjára. Magyarország belépése a Népszövetségbe. In. Kása Csaba – Vizi László szerk. (2021): Talpra állás Trianon után. Magyarországi Kutató Intézet. Budapest. 119–137. old.

²¹ Jeremias Smith bostoni ügyvéd 1924. május 1-e és 1926. június 30-a között a magyarországi népszövetségi főbiztos volt. Ő vétőjoggal rendelkezett az állami bevételek felett, zároltatta az ország vagyonát, új adókat vezetethetett be.

²² 1927. január 1-től az aranyalapra helyezett és a font árfolyamához rögzített pengő lett az új fizetőeszköz a korona helyett. A pengő bevezetéséről az 1925. évi XXXV. tc. rendelkezett.

²³ 1878-tól kezdve az Osztrák-Magyar Bank látta el a jegybanki funkciókat a Monarchiában. Magyarországon 1921. augusztus 1-től a Magyar Királyi Állami Jegyintézet vette át a „jegybanki” funkciókat. Erről az 1921. XIV. tc. rendelkezett. Az államtól független Nemzeti Bankról az 1924. V. tc. rendelkezett. Működését 1924. június 24-én kezdte meg.

²⁴ Dr. Juhász István: A Trianont követő stabilizációs kísérletek – 4. rész. [<https://ado.hu/ado/a-trianont-koveto-stabilizacios-kiserletek-4-resz/>]

²⁵ 1925. évi XXII. törvénycikk a városok kölcsönéről. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92500022.TV>

²⁶ V. Szász (2000) 45. old.

²⁷ Uo. (2000) 49. old.

²⁸ Az Országos Lakáshivatal 1917. december 15-én állította fel a Wekerle-kormány. Feladata volt az üres lakások regisztrálása, az új építésűek „államosítása”, a jogosultak lakáshoz juttatása. A Hivatal az 1920-as években a korrupció jelképévé vált. Nagy Ágnes: Korlátozott lakásfogyasztás: lakhatási intézmények és képzetek a háború árnyékában. In: Bódy Zsombor (szerk.) (2019): Háborúból békébe: a magyar társadalom 1918 után. Konfliktusok, kihívások, változások a háború és az összeomlás nyomán. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest. 221–259. old.

²⁹ MNL JNSZVML V.472. 8472/1920. 6–7. old.

-
- ³⁰ A tutajok szerkezetéről, felépítéséről és a folyón való leúsztatásáról bővebben lásd Oroszi Sándor (1996): Tutajok a Tiszán. In: Zádorné Zsoldos Mária (szerk.): Zounok. A Jász–Nagykun–Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 11. Szolnok. 203–218. old.
- ³¹ V. Szász (2000) 194. old.
- ³² Szolnok könyve (2010) 129–130. old.
- ³³ Szabó László (1996): Jász–Nagykun–Szolnok megye rövid története írásban és képekben. Jász–Nagykun–Szolnok Megyei Pedagógiai Intézet nyomdája, Szolnok. 191–192.
- ³⁴ V. Szász (2000) 50. old.
- ³⁵ A pénzügypolitikáról lásd bővebben Pogány Ágnes (2019): Az állami pénzügypolitika Magyarországon, 1918–1924. In: Bódy Zsombor (szerk.): Háborúból békébe: a magyar társadalom 1918 után. Konfliktusok, kihívások, változások a háború és az összeomlás nyomán. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest. 81–127.
- ³⁶ Szolnok könyve (2010) 130.
- ³⁷ Jász–Nagykun–Szolnokmegyei Lapok, 1926. december 12. 2.
- ³⁸ Fülöp Tamás (2017): „Erőtartalékok a nemzeti célok szolgálatában” – Az 1925. évi városi kölcsön és felhasználásának alternatívái. In: Hitelintézeti Szemle, XXVI. évf. 2017/3. 119–132.
- ³⁹ Uo. (2017) 132.
- ⁴⁰ MNL JNSZVML V.472 9640/1925. 183–189.
- ⁴¹ Jász–Nagykun–Szolnokmegyei Lapok, 1925. július 5. 2.
- ⁴² Az öt bankba a következő összegek kerültek elhelyezésre: a szolnoki Mezőgazdasági Takarékpénztár Rt.-nél 1.359.475.000, a szolnoki Tiszavidéki Hitelintézet Rt.-nél 1.200.000.000, a Külső Szolnok megyei Takarékpénztárnál Rt.-nél 1.000.000.000, a szolnoki Hitelbank Rt.-nél 1.000.000.000, míg a Nemzeti Hitelintézet Rt.-nél 673.722.500 koronát.
- ⁴³ MNL JNSZVML V.472 14.226/1925. 332–334.
- ⁴⁴ MNL JNSZVML V.472 15.205/1925. 337–341.
- ⁴⁵ Fülöp (2017) 133.
- ⁴⁶ Jász–Nagykun–Szolnokmegyei Lapok, 1926. október 14. 3.
- ⁴⁷ MNL JNSZVML V.472 18.153/1926. 330–333.
- ⁴⁸ Szabó (1996) 194.
- ⁴⁹ A városi bérház a szolnoki városháza utáni épület, amelynek pontos címe: Táncsics Mihály út 1.